

Nr 190.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* (I: 66) och den andra inom andra kammaren av herrar *Boija* och *Schmidt* (II: 80), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda hur forskning och undervisning på sjörättens område mera målmedvetet kunde befrämjas i vårt land samt att i detta sammanhang överväga lämpligt statsbidrag till Sjörättsföreningen i Göteborg för att den i samarbete med handelshögskolan därstädes måtte kunna fortsätta och utvidga sin verksamhet inom sjörätten.

Till stöd för detta yrkande har anförts huvudsakligen följande.

Det torde vara ett faktum, att inom ramen för den vanliga juristutbildningen vid våra universitet och högskolor endast ett begränsat utrymme lämnas och kan lämnas åt undervisningen i svensk och internationell sjörätt. Men det torde å andra sidan bli allt tydligare att en närmare kännedom om svensk och internationell sjörätt är av den största betydelse för svensk sjöfart och för svenskt näringsliv. Den svenska sjöfartsnäringsberöres som bekant av såväl svenska som utländska och internationella rättsregler på sjörättens område. Att snabbt kunna erhålla tillförlitliga besked om sjörättsliga förhållanden kan ofta vara av stor ekonomisk betydelse för berörda parter. För detta ändamål är det önskvärt att tillräckligt utbildad juridisk expertis står till förfogande inom landet. Att svenska sjörättsexperter finnes att tillgå i erforderlig utsträckning är även av ekonomiskt intresse med hänsyn till vår bytesbalans med utlandet.

De offentligrättsliga och civilrättsliga regler, som innefattas i den svenska sjörätten, skiljer sig i väsentliga punkter från de allmänna rättsreglerna. Därtill kommer, att den sjörättsliga lagstiftningen i olika länder erbjuder stora olikheter sinsemellan och att vid sidan av de nationella lagarna viss internationell reglering förekommer på speciella områden av sjörätten. Med hänsyn härtill är det icke möjligt för en jurist att utan ingående studier utöver universitets- och högskoleutbildningen stå till tjänst med nödig sakkunskap i sjörättsliga frågor. Det framstår under sådana förhållanden som en brist, vilken vållar olägenhet för en viktig del av svenskt näringsliv, att undervisning i hithörande stycken icke är säkerställd vid våra läroanstalter.

I Göteborg har år 1948 bildats en sjörättsförening, som arbetar i nära anslutning till handelshögskolan. Föreningen söker genom föredrag i sjörättsliga ämnen, som sedermera publiceras i handelshögskolans och föreningens gemensamma skriftserie, att hos jurister och sjöfartens folk väcka intresse för sjörätten och bidra till lösningen av sjörättsliga problem.

Föreningen uppbygger även ett sjörättsligt bibliotek, som deponerats i handelshögskolan. I föreningens regi har anordnats seminarieundervisning i sjörätt under ledning av en professor vid universitetet i Oslo. Det torde emellertid vara klart, att denna verksamhet icke utgör en tillfredsställande lösning av sjörättsutbildningen i Sverige.

Man har icke anledning att påfordra, att till den redan nu av en myckenhet stoff tyngda kursplanen för juris kandidatexamen obligatoriskt lägga undervisning i sjörätt i annan mån än genomgång av ämnet. Däremot vore en fristående professur i ämnet av huvudsakligen forskningskaraktär väl motiverad. Genom att publicera skrifter i ämnet och hålla kurser för färdiga jurister kunde verksamma bidrag till juristernas vidare utbildning uppnås. Anknytningen till den praktiska erfarenhet som finnes koncentrerad inom en sjöfartsstad som Göteborg, det av nyssnämnda förening, i samarbete med handelshögskolan i Göteborg, uppbyggda sjörättsliga biblioteket och dess verksamhet i övrigt gör det naturligtast att tänka sig en professur i svensk och internationell sjörätt knuten till handelshögskolan i Göteborg. Ett anslag till den institution i Göteborg, som redan tagit sig an uppgiften att sprida kunskap om sjörättens problem, skulle bidra till att säkra institutionens fortsatta bestånd och befordra dess verksamhet.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande i ärendet av kanslern för rikets universitet, efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala har anfört huvudsakligen följande.

Åtgärder i syfte att främja forskning och undervisning inom särskilda specialområden äro otvivelaktigt önskvärda. Till dessa områden hör även sjörätten, åtminstone såsom en del av frakt- och transporträtten. Fakulteten kan härutinnan hänvisa till vad juristutbildningssakkunniga i sitt betänkande (SOU 1953: 15) s. 207 anfört. Särskilt lyckligt skulle det vara om genom ett antal personliga eller rörliga professorer möjlighet bereddes de juridiska fakulteterna att tillgodogöra sig obefordrade vetenskapsmäns intresse och förmåga för dylika specialområden. Fakulteten, som gärna ser tillkomsten av en sådan professur, innefattande sjörätten, vill dock framhålla nödvändigheten av att en specialprofessurs område icke göres alltför begränsat utan att sambandet med de juridiska centralämnena upprätthålles. Särskilt gör sig faran av isolering gällande, därest en dylik professur inrättas utan anknytning till en juridisk fakultet. Fakulteten finner emellertid, att, när det gäller en professur i sjörätt, förlagd till Göteborg, isoleringen från den juridiska forskningen i landet i viss mån skulle uppvägas av den fördel, som ligger i de goda möjligheter till kontakt med fackkunskapen inom sjöfartens område som professurens förläggning till Göteborg skulle medföra. Fakulteten vill därför tillstyrka en sådan utredning som motionärerna föreslagit. Samtidigt vill fakulteten emellertid i likhet med nyss angivna sakkunniga ifrågasätta, om icke för närvarande andra önskemål rörande en reformering av den juridiska forskningen och undervisningen träda i förgrunden. Fakulteten skulle finna det beklagligt om anstalter till främjande av sjörättens bearbetning skulle ske på bekostnad av andra, angelägnare uppgifter till stödande av den juridiska forskningen och undervisningen.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har instämt i motionens syfte.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola har anfört bl. a. följande.

Avdelningen vitsordar angelägenheten av att skapa större möjligheter för forskning och undervisning i sjörätt här i landet.

Sjörätten intager en relativt undanskymd plats inom ramen för den nuvarande juris kandidatexamen. I en studieplan, som är i huvudsak likartad för alla, kan uppmärksamheten inte ägnas annat än huvuddragen på ett sådant specialområde. Det är dock en ofta påtalad brist i det nuvarande systemet, att studierna icke kunna läggas upp mera individuellt. Genomföres det förslag till studieordning, som nu är under behandling, blir läget delvis ett annat. Förslaget förutsätter nämligen, att den studerande skall ägna sista perioden av sina studier för juris kandidatexamen åt att tränga djupare in i några områden. Det skulle då bli möjligt för särskilt intresserade att grundligare studera sjörätt under förutsättning att vid lärosätet finns lärare som kan fylla uppgiften att vara handledare.

Av betydelse är också, som jämväl antydes i motionerna, att redan examinerade kunna beredas tillfälle till vidare utbildning på ifrågakvarande område.

Stöd åt forskning på sjörättens område borde betraktas som en gemensam nordisk angelägenhet. Sedan 1890-talet har lagstiftningen skett under nordiskt samarbete, vilket även avsett de nordiska ländernas ställningstagande till olika förslag till internationella konventioner. Sjölagarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige äro i huvudsak överensstämmande. Även vid rättstillämpningen följäs i stort likartade linjer. Avdelningen får livligt tillstyrka inrättandet av en professur för forskning och undervisning inom sjörättens område.

Avdelningen anser det icke lämpligt, att en ny professur bindes vid blott sjörätten såsom specialområde. Sjörätten bör behandlas i samband med de regler som gälla andra transporter än sjötransporter (järnvägs-, landsvägs- och lufttransporter). Härför tala icke blott teoretiska utan även starka praktiska skäl, däribland den tydliga utvecklingen av transportapparaten i riktning mot ökat samarbete mellan olika transportmedel (kombinerade transporter m. m.). Uppmärksamhet bör bl. a. ägnas den allt viktigare luft-rätten, särskilt som den skandinaviska linjeluftfarten intager en framskjuten plats i världsflygnätet. Men ytterligare vill avdelningen understryka, att de sjö- och transporträttsliga reglerna icke kunna isoleras från angränsande rättsområden och den centrala civilrätten. Allmän avtalsrätt, skadeståndsrätt, arbetsrätt, försäkringsrätt, internationell privaträtt äro rättsgebit, till vilka transporträtten har anknytning. Innehavaren av den nya professuren bör därför omfatta civilrätt (gärna nordisk civilrätt), särskilt sjö- och annan transporträtt.

Vad angår frågan om professurens placering har avdelningen framhållit, att det enda alternativ till Göteborg, som kan komma i fråga, är Stockholm. Avdelningen har med stöd av visst statistiskt material konstaterat, att Göteborg och Sockholm för närvarande måste anses vara likvärdiga såsom sjöfartsstäder.

Avdelningen har velat understryka att huvudstaden har mer än Göteborg att erbjuda därigenom att kommerskollegium med dess ur sjörättsliga synpunkter centrala betydelse (fartygsregister, sjöfartsstatistik m. m.) ligger i Stockholm och vidare att svenska föreningen för internationell sjörätt där har sitt säte och sin verksamhet, vilken omfattar ett aktivt arbete på internationella sjörättskonventioner.

Härtill kommer att Stockholm har ett mycket stort försteg när det gäller transportväsendet i dess helhet. Stockholm är landets centrum för både järnvägs- och andra landtransporter samt lufttransporter, detta med hänsyn såväl till den faktiska transportverksamheten som, framför allt, till den centrala ledningen och de ställiga organen.

Vidare har ett lufrättsseminarium, bestående av praktiker från olika grenar av civil och militär luftfart (luftfartsstyrelsen, SAS, flygförvaltningen, flygpoolen etc.) bildats vid Stockholms högskola våren 1953.

Avdelningen kan icke finna annat än att de praktiska skälen otvetydigt tala för professurens förläggning till Stockholm. Men därtill kommer professurens betydelse för undervisningen. Redan om man ser frågan ur forskningens synpunkt är det av stor vikt att professuren anslutes till en bestående juridisk fakultet med den för forskningsarbete gynnsamma miljö och de kontaktmöjligheter som en sådan erbjuder. För forskning på transporträttens område med de nödvändiga anknytningarna till andra rättsområden stå också i Stockholm helt andra biblioteks- och arkivresurser till buds än i Göteborg. En juridisk professur, även om den delvis är avsedd att fungera såsom forskningsprofessur, bör dock i viss utsträckning inkopplas i den juridiska undervisningen och över huvud i det akademiska arbetet. Den juridiska undervisningen har också behov av möjlighet för de studerande till viss fördjupning inom viktiga specialområden. Det finns nu icke någon möjlighet att på ett ur denna viktiga synpunkt lämpligt sätt förlägga professuren till Göteborg. Att hänföra den till handelshögskolan i Göteborg synes omotiverat, då denna institutions elever knappast kunna tänkas bedriva högre rättsvetenskapliga studier i sjörätt under sin utbildning. En placering av professuren vid Göteborgs universitet, som icke omfattar en rättsvetenskaplig fakultet, vore ej heller lämplig. Om professuren däremot förlägges till Stockholms högskola med dess juridiska fakultet får den i detta hänseende sitt fulla värde. Juristutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande framhållit att goda skäl kunde anföras för inrättande av en professor i sjö- och transporträtt vid Stockholms högskola. En liknande »specialistprofessur», omfattande försäkringsrätt, har redan inrättats vid högskolan, och i nyssnämnda betänkande föreslås vidare, inrättandet av ytterligare professorer av samma karaktär, närmast i arbetsrätt. I och med fullföljandet av ett dylikt program, vars realiserande redan påbörjats genom professuren i försäkringsrätt, blir Stockholms högskolas juridiska fakultet den centrala fakulteten i landet för dylika »specialistprofessorer». Icke blott de juris studerandena i Stockholm, som äro vida fler än vid någon av de båda andra juridiska fakulteterna i riket, utan även de studenter i Uppsala som ville specialisera sig i sjörätt skulle kunna erhålla undervisning och handledning i ämnet. Man torde också kunna utgå från att professorn i lämplig omfattning kunde anknyta till intresset för sjörätt i Göteborg genom att medverka med föredrag eller seminarieövningar i den verksamhet som bedrivs av sjörettsföreningen i Göteborg.

Professorn Folke Schmidt har i avgiven avvikande mening anfört bl. a. följande.

Jag delar avdelningens mening om angelägenheten av att skapa större möjligheter för forskning och undervisning i sjörätt. Som avdelningen anför bör en ny professur dock inte bindas vid blott sjörätten som specialområde utan även omfatta annan transporträtt.

Däremot kan jag inte finna det uteslutet att professuren förlägges till Göteborg. Förutsättningen härför skulle vara, att professuren finge nordisk karaktär. Den skulle avse nordisk civilrätt, särskilt sjö- och annan transporträtt. Professorn borde vara skyldig att, om önskemål därom framställdes, undervisa även på andra orter, i Sverige eller i de andra nordiska länderna. Samtidigt med professurens inrättande borde anvisas tillräckligt reseanslag. Vid bedömning av sökandes meriter skulle lika hänsyn tagas till vetenskapliga skrifter, vilka behandla något av de andra nordiska ländernas rätt, som till skrifter vilka behandla svensk rätt. Jag förutsätter, att professuren likväl skulle bekostas med enbart svenska statsmedel.

Den nu framförda tanken aktualiserar kravet på en ändring av regeringsformen § 28, som skulle innebära, att medborgare från de övriga nordiska länderna vid befordran till akademisk tjänst skall likställas med svenska medborgare.

Kanslern för rikets universitet har anfört följande.

De jämlikt nådigt bemyndigande den 3 januari 1949 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning angående de juridiska och statsvetenskapliga examina samt i samband därmed stående utbildningsfrågor ha i sitt den 27 april 1953 avgivna betänkande, del I, (SOU 1953: 15 s. 207 ff) behandlat spörsmålet om inrättande av vissa »specialistprofessorer» inom till civilrätten hörande ämnesområden (t. ex. försäkringsrätt, transport- och frakträtt, däri inbegripet sjörätt, immaterialrätt, jord- och fastighetsrätt samt arbetsrätt), där behovet av ökad vetenskaplig bearbetning är särskilt trängande. Enligt de sakkunniga borde en sådan professur omfatta ett av de större nuvarande ämnena, men därinom särskilt inriktas på någon del av professurens ämnesområde. Inrättandet av ett antal »specialistprofessorer» skulle medföra, att det inom landet alltid funnes tillgång till åtminstone någon professor, som vore expert på den ifrågavarande ämnesdelen. Övervägande skäl syntes de sakkunniga tala för att sådana professorer till en början inrättades vid Stockholms högskola. De sakkunniga förorda i första hand inrättande därstädes av en professur i civilrätt, särskilt arbetsrätt.

Ifrågavarande betänkande, som remitterats till mig för yttrande, är för närvarande föremål för min prövning.

Med anledning av ovannämnda motioner vill jag framhålla, att det enligt min mening är angeläget att en reformering av den juridiska undervisningen och forskningen, baserad på omförmälda sakkunnigbetänkande, först blir genomförd innan åtgärder vidtagas beträffande stärkandet av vissa speciella ämnesdelar. Jag anser därför att i avvaktan härpå den i motionerna berörda frågan rörande främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område icke lämpligen bör nu upptagas till särskilt bedömande. I samband med att denna fråga framdeles åter aktualiseras synes mig hänsyn böra tagas till de synpunkter, som i ovannämnda remissvar anförts av de i ärendet hörda akademiska myndigheterna.

Utskottet. Såsom framgår av den i ärendet lämnade redogörelsen har de juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt den stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola vitsordat önskvärdheten av att en lärostol, innefattande forskning och undervisning inom sjörättens område, kommer till stånd. Juridiska fakulteten i Uppsala och nämnda avdelning vid Stockholms högskola ha understrukit att en dylik specialprofessurs område icke finge göras alltför begränsat utan borde omfatta även annan transporträtt och konstrueras så, att sambandet med de juridiska centralämnena upprätthölls. I fråga om professurens förläggning har Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga avdelning hävdad, att övervägande skäl talade för att den knötes till avdelningen och alltså förlades till Stockholm. Professorn vid högskolan Folke Schmidt har däremot i ett särskilt yttrande anfört, att han icke funnit det uteslutet att professuren kunde förläggas till Göteborg under förutsättning av att den finge nordisk karaktär och avsåge nordisk civilrätt, särskilt sjö- och annan transporträtt. Enligt Schmidt borde professorn vara skyldig att, om önskemål härom fram-

ställdes, undervisa även på andra orter, i Sverige eller i de andra nordiska länderna.

Kanslern för rikets universitet har framhållit, att det enligt hans mening vore angeläget att en reformering av den juridiska undervisningen och forskningen, baserad på 1949 års juristutbildningssakkunnigas den 27 april 1953 avgivna betänkande, vilket för närvarande vore föremål för kanslerns prövning, först bleve genomförd innan åtgärder vidtoges beträffande stärkandet av vissa speciella juridiska ämnesdelar. På grund härav har det synts kanslern att den i de förevarande motionerna I: 66 och II: 80 berörda frågan rörande främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område icke lämpligen nu borde upptagas till särskilt bedömade.

Utskottet har vid sin prövning av ifrågavarande ärende med hänsyn till vad i motionerna anförts och till den ståndpunkt, som intagits av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund samt stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola, funnit starka skäl tala för att en utredning företages i syfte att klarlägga vilka åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för stärkande av såväl forskningen som undervisningen på sjörättens område. Härvid har den av professorn Folke Schmidt väckta frågan om inrättandet av en specialprofessur på förevarande område med nordisk karaktär synts utskottet böra särskilt beaktas. Vid utredningen bör till närmare bedömande upptagas jämväl frågorna om en dylik professurs ämnesinriktning, dess karaktär i övrigt samt dess lämpliga förläggning.

Den i motionerna berörda frågan om statsbidrag till Sjørättsföreningen i Göteborg torde enligt utskottets mening vara ett spörsmål, som lämpligen petitavägen bör bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 66 och II: 80, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet angivna avseenden.

Stockholm den 30 november 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, Gillström Näsström, Hesselbom, Sundelin, Einar Persson, Boman, Edvin Thun, Lundgren och Nils Theodor Larsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Svensson i Ljungskile, Åkerström, Hoppe, Staxäng, Johansson i Mysinge, Gustafsson i Skellefteå, Blidfors, fröken Vinge, fröken Olsson och herr Svensson i Stenkyrka.